

9. LOENG (20. november)

Poliitilised ideoloogiad

Mõiste ja ajalooline areng. Liberalism. Konservatism. Sotsialism-kommunism, sotsiaaldemokraatia. Fašism. Natsionalism. Feminism. Rohelised. Ideoloogiad tulevikus.

Poliitilised ideoloogiad põhinevad paljuski filosoofiale ja teorialle, mitmed filosoofiad ja teooriad on aja jooksul muutunud ideoloogiateks. **Poliitiline ideoloogia** – omavahel seotud ideede kogum, mis seletab ja hindab sotsiaalseid tingimusi inimese kohast ühiskonnas ning pakub programmi sotsiaalseks ja poliitiliseks tegutsemiseks.

Poliitilisel ideoloogial on 4 peamist funktsiooni:

- 1) **seletab** – üritab seletada miks on ühiskonnas poliitilised, sotsiaalsed, majanduslikud jne. tingimused sellised nagu nad on (eriti oluline kriiside perioodil!). Ideoloogia ülesanne on asi rahvale selgeks teha ja ühtlasi legitimeerida poliitiline režiim;
- 2) **hindab** – paneb paika, mis on hea ja mis on halb;
- 3) **orienteerib** – ideoloogia annab inimestele teatud identiteeditunde, mis talle vajalik. Tuleb vastu inimeste psühholoogilistele vajadustele;
- 4) **programmeerib** – ütleb, mida teha, andes ühise juhise sotsiaalseteks ja poliitilisteks aktsioonideks.

Põhipunktid, mis ühes ideoloogias peavad olema ja mille kaudu saab ideoloogiaid eristada:

- 1) **inimese olemus** (muudetav vs muutumatu)
- 2) **tõe olemus ja selle tunnetamise võimalikkus** (ei ole olemas ühtegi tõde vs tõde on üldine)
- 3) **indiviidi ja grupi (ühiskonna) vahekord** (indiviidid kui ühiskonna osa vs indiviidid kui ühiskonnast eraldiseisvad)
- 4) **poliitilise võimu allikad ning piirid**
- 5) **ühiskonna majanduse eesmärgid ja vahendid** (kas on vaja majanduslikku võrdsust või piisab juriidilisest ning poliitilisest võrdsusest).

Poliitiline spektrum. Siin on kaks mõõdet:

- 1) **suhtumine muutustesse** – radikaalid, mõõdukad, konservatiivid, reaktionäärid.
- 2) **väärtused** – kommunism, sotsialism, sotsiaaldemokraatia, liberalism, libertalism.

Selle põhjal on võimalikud neli erinevat kombinatsiooni:

- 1) **poliitiline ja majanduslik vasakpoolsus** – nt NSVL ja üldiselt kõik sotsialistlikud ja kommunistlikud parteid ning režiimid.
- 2) **poliitiline vasakpoolsus ja poliitiline parempoolsus** – nt Saksa vabad demokraadid.
- 3) **poliitiline ja majanduslik parempoolsus** – nt Briti konservatiivid. Selle kombinatsiooni puhul pole tee sõjaväelise diktatuurini kuigi keeruline (Kreeka, Hispaania – Franco).
- 4) **poliitiline parempoolsus ja majanduslik vasakpoolsus** – nt Ladina-Ameerika režiimid (Juan Peron), fašistlikud ja natsistlikud valitsemiskorrad.

Samas on võimalik panna parem-vasakpoolsuse kontiinumile erakondi üksnes majanduslike tõekspidamiste järgi. Lijphart eristab siin 4 erinevat võimalust:

- 1) tootmisvahendite riiklik (v) või eraomanduslik (p) kuuluvus;
- 2) riigi roll majanduse planeerimisel on tugev (v) või nõrk (p);
- 3) ühiskondliku rikkuse ümberjagamise toetamine (v) või vastuseis (p);
- 4) riiklike sotsiaalabi programmide laiendamine (v) või vastuseis sellele (p).

Liberalism

Termin pärineb ladina keelest: liber – vaba ehk vabameelsus. On suund majanduses, poliitikas ja filosoofias, mis lähtub kõigi inimeste vabadusest ja õigustest, mida kaitseb riik. 19. sajandi algul nimetas üks Hispaania seadusandliku kogu fraktsioon ennast liberaalideks. Prantsusmaal nimetas viigipartei end 1849. aastal ümber Liberaalseks Parteiks.

Liberalismi on läbi aegade, samuti eri riikides erinevalt tõlgendatud. Kui USA-s seondub liberalism põhiliselt inimõigustega ehk kõige liberaalsemad on need parteid, kes taotlevad võrdseid õigusi kõikidele inimestele, siis Euroopas tõlgendatakse liberalismi põhiliselt majandusvabadustest lähtudes ning liberaalseks peetakse poliitikut, kes ei poolda piiranguid majanduses (maksud ettevõtlikele, tollipiirangud, piirangud vabale konkurentsile).

Liberalismil on kolm peamist dimensiooni:

- 1) moraalne – elu, vabadus, väärikus;
- 2) poliitiline – hääletus-, osalus-, sõnavabadus
- 3) majanduslik – individualism, vabaettevõtlus

14.–15. sajandil tähendas liberaal vaba inimest, kellel pole senjööri. Hiljem laienes isikliku vabaduse mõiste ka kõne- ja mõttevabadusele. 18. sajandil tähendas liberalism ennekõike uneduste eest võitlemist, nii seostati see revolutsioonide ja mässudega. 18. sajandi lõpul hakkas mõiste omandama oma klassikalist (tänapäevast) tähendust. Klassikaline liberalism põhineb 17.–18. sajandil levinud loomuõiguse teoorial. Inimestel on loomuõiguse teooriate järgi võõrandamatud õigused, mis on sünniga kaasa saadud: elu, vabadus, varandus, (püüdlus õnne poole). Teiseks klassikalise liberalismi aluseks on utilitarism. Indiviidid on kalkuleerivad (naudingud, kannatused) ning sellest sõltuvalt teevad valikuid ja otsuseid. Sellest tulenevalt on inimese peamiseks motivatsiooniks enesehuvi ja püüdlus oma vajaduste rahuldamise poole.

Klassikalist liberalismi on nimetatud ka 19. sajandi liberalismiks. Niisamuti on 19. sajandit nimetatud ka liberaalseks sajandiks. Industrialiseerimine ja kapitalismi kiire areng soosis liberaalsete ideede levikut. Klassikalise liberalismi ideed levisid eriti anglo-saksi maades. Klassikalise liberalismi esimeseks oluliseks tunnuseks on usk negatiivsesse vabadusse. Iga inimene peab olema vaba vahelesegamisest ja tal peab olema võimalus tegutseda nii, kuidas ta iganes soovib. Inimesel puuduvad igasugused välised piirangud.

Inimese täieliku vabaduse rakendumise üks tingimusi on võimalikult vähe riiki. Samas ei tähenda see riigi täielikku puudumist. Riik peab olema tagamaks korda ja kontrollimaks kokkulepete — seaduste täitmist. Riigi

roll on tagada indiviidide kaitse teiste indiviidide eest. Kõik teised vastutusvaldkonnad tuleb anda suveräänsete indiviidide kätte.

Klassikalisel liberalismil on ka oma majanduslik külg — majanduslik liberalism (vaba turg ja vaba kaubandus). Adam Smith pidas majandust turuks. Turg aga toimib vastavalt vabade inimeste soovidele ja otsustele. Valitsus ei tohi sekkuda turul toimuvasse, kuna turg toimib vastavalt nähtamatu käe reeglile — toimub iseregulatsioon. Sellise süsteemi korral ei saa olla raiskamist ja ebaefektiivsust. Vaba turu ideede kõrgpunktiks on *laissez-faire* (eesti keeles lase minna või lase olla) doktriin. Selle järgi ei tohi riigil olla mitte mingisugust majanduslikku rolli.

Varaste liberaalide usk vabasse turgu ei olnud seotud ainult rahvuslike majandustega, vaid laienes ka riikidevahelisele suhtlusele. Põhimõtteks sai vabakaubandus — idee, et kõik riigid peavad kauplema omavahel ilma tollide ja muude takistusteta.

Veel üheks klassikalise liberalismi omapäraks on sotsiaaldarvinism — suhtumine vaesusse ja sotsiaalsesse võrdsusse. Selle järgi garanteerib sotsiaalse õigluse vaba turg, mis laseb inimesel tegutseda nii nagu ta soovib — igäühele tema võimete järgi (*Heaven helps those who help themselves* - aita ennast ise ja siis aitab sind ka jumal). Inimesed on ise vastutavad oma heaolu eest. Kõige olulisemaks sotsiaaldarvinistik on Herbert Spencer. Ta võttis aluseks Charles Darwini evolutsiooniteooria ning rakendas seda ka inimühiskonna kohta. Ühiskond on koht, kus inimesed võitlevad omavahel ellujäämise nimel. Seega ei hoolinud liberaalid kuigivõrd ka sotsiaalhoolekandest ega kõigi ühiskonnaliikmete toimetulekust, olulisimaks pidasid nad tagada riigis inimestele õiguslikult võrdsed võimalused, et igäüks võiks jõuda võimalikult suure healuni. Kes aga eluvõitluses alla jäid, olid nõrgemad, kes pididki paratamatult kaotama. Klassikalise liberalismi kõrgaeg oli 19. sajandil.

20. sajandil asendus see sotsiaalliberalismiga. Sotsiaalliberalismi tekkele pani aluse ühiskondlike olude muutumine. Aja jooksul muutus järjest raskemaks ignoreerida kasvava töölisklassi rasket olukorda. Sotsiaalliberalismi esimene oluline erinevus klassikalisest liberalismist on vabaduse käsitlus. Vabadust ei vaadeldud enam negatiivse vabadusena, vaid positiivse vabadusena. Inimestel on ka sotsiaalne vastutus teiste inimeste ees. Erineva vabaduse käsitlusega seostub ka erinev arusaam riigi rollist. Kui klassikalised liberalistid rääkisid minimaalsest riigist, siis sotsiaalliberalistid peavad riiki olulisemaks. Riik on nende jaoks positiivne — riik kui midagi võimaldav, mitte ainult piirav nagu klassikalistel liberalistidel.

Selline arusaam on viinud heaolu teooria väljakujunemisele. See lähendab sotsiaalliberalismi sotsiaaldemokraatialle. Inimestel peavad olema võrdsed võimalused ning riik peab pakkuma abi inimestele, kelle sotsiaalsed võimalused on väikesed. Inimestel peab olema õigus tööle, haridusele, tervishoiule. Heaolu õigused on positiivsed õigused, sest nende rakendamiseks on vajalik riigi tegevus. Riigi laiendamine ei ole vähendanud seega inimese vabadust, vaid hoopis laiendanud seda.

Sotsiaalliberalistide jaoks ei piirdu riigi sekkumine ainult sotsiaalse heaolu ideedega. Nende arvates peab riik ka juhtima majandust. See on otseselt vastuolus *laissez-faire*'i põhimõttega. John Maynard Keynes'i järgi

nimetatakse seda arusaama keinsismiks. Tema arvates ei suuda turg kõike reguleerida ning majanduse stabiliseerimiseks on vajalik riigi aktiivne sekkumine mõjutamaks kogunõudlust.

Tuntud esindajad: Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbes, John Locke, Charles de Montesquieu, Adam Smith, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, Woodrow Wilson, Milton Friedman, Francis Fukuyama.

Konservatism

Termin pärineb ladina keelest (conservare) ning tähendab säilitamist, samuti alalhoidlikust ehk vanameelsust. On enamasti parempoolne ideoloogia, mis tugineb eelkõige traditsioonilistele väärtustele.

Konservatismi loojaks peetakse eelkõige šoti filosoofi Edmund Burke'i, kes rõhutas, et muutuseid ei tohi teha kiirustades ega vägivaldselt, vaid ühiskond peab arenema rahulikult, stabiilselt traditsioonide vaimus. Ta pidas vajalikuks säilitada ühiskonnaelus võimalikult palju endistest väärtustest, sest need on juba läbiproovitud ja toimivad, seevastu uute lahenduste puhul ei või kunagi teada, kas need ka realselt töötavad. Revolutsiooni pidas Burke halvaks, kaootiliseks ja ühiskonda lõhkuvaks nähtuseks. Burke leidis, et muudatused on küll paratamatud, aga neid tuleks kontrolli all hoida. Revolutsioon lõhub aga traditsioone ehk põhiväärtusi, mis on aga tema arvates peamiseks ühiskonda koos hoidvaks jõuks. Nende alla paigutab ta sisuliselt ka eetika ja moraali.

19. sajandi algusest II maailmasõjani oli konservatism üldiselt meelestatuddemokraatia vastaselt, sest leidis, et lihtinimesi ei tohi niivõrd vastutusrikka asja kui võimu juurde lasta. Seetõttu pooldasid nad valimistsensusi, et vältida populistide võimulepääsu. Konservatiivide jaoks ongi esmatähtis ühiskond, mitte niivõrd üksikindiviid naguliberalismis. Erinevalt viimasest leiavad konservatiivid, et inimloomus on oma olemuselt suhteliselt halb ja seetõttu peab seda kontrollima ühiskond ehk riik. Idee pärineb Thomas Hobbes'i raamatust "Leviaatan", kus oli kujutatud riigieelset seisundit kõikide sõjana kõigi vastu ehk kaose ja vägivallana. Riik ongi konservatiivide arvates loodud selleks, et sellist olukorda ära hoida.

Pärast II maailmasõda võttis konservatism omaks demokraatia. Konservatiivid võtsid üle ka liberaalide ideid, eriti majanduspoliitikas. 1980-ndatel kujunes välja neokonservatism ehk uusparempoolsus. Selle põhisõnumiks on majanduspoliitika ja valitsemisstruktuuri selge eristamine. Majanduses pooldatakse riigi võimalikult vähest sekkumist, lubades täielikku vabaturumajandust. Ent muus ühiskonnaelus on konservatism jätkuvalt seisukohtal, et riigivõim peab olema tugev ja säilitama kontrolli muude ühiskonnaelu väljendusvormide üle.

Peamised seisukohad. Vabadus on tähtsam kui võrdsus. Kuna riik koosneb paljudest indiviididest, siis valitseb ka ebavõrdsus. Püüdlus ongi, et ebavõrdsus oleks võimalikult väike. Inimene on oma loomult ebatäiuslik, riigi funktsiooniks ongi inimese instinktide piiramine. Ühiskond on orgaaniline ja hierarhiline. Kuigi konservatism ei ole omanduse vastu, eitab ta täielikult liberalismi individuaalsust. Poliitiline võim põhineb traditsioonidele, tavadele ning pärimustele. Valitsemine tuleb usaldada loomulike liidrite kätte. Juhtide paikapanemisel on inimese kvaliteet tähtsam kui valimised ise. Rahvuslus on kasulik, kuna seob rahva ühte. Konservatism hindab positiivselt neid nähtusi, mis tagavad ühiskonnas (sotsiaalset) stabiilsust, kuna võrdlevad riikliku korraldust elusorganismiga, mis kasvab ja areneb aeglaselt. Indiviid on vajalik osa suuremas tervikus. Oluline tees – parem

teha vähe head kui palju halba. Ühiskonna edasiliikumine peab olema ettevaatlik. Ei ole olemas ühte ja ainsat valitsemisvormi, kuna riigid ja rahvad on erinevad. Parima valitsemisvormi tunnuseks on esindusvalitsus.

Tuntud esindajad: George W. Bush, Winston Churchill, Silvio Berlusconi, Margaret Thatcher.

Sotsialism

Ladina keeles *societas* – ühiskond, *socialis* – ühine, ühiskondlik; *communis* – ühine. Sotsialism on vasakpoolne ideoloogia. Sotsialismi alla kuulub palju allharusid: kommunism, sotsiaaldemokraatia, marksism jne.

19. sajandil hakkas majandusarengu tulemusena kiirelt kasvama linnaelanikkond. Samas aga hakkasid neid ähvardama tööpuudus ning hoolekande ja sotsiaalkindlustusüsteem tol ajal praktiliselt puudus. Nii kasvas kiiresti see rahvastiku osa, kes soovis oma sotsiaalse olukorra parandamist. Liberaalid jäid seisukohale, et riik ei tohi sekkuda ei majandus- ega sotsiaalsuhetesse. Vaba võistlus ja turuseadused peavad valitsema nii majanduses kui ka ettevõtjate ja töötajate vahelistes suhetes. Sotsialism ongi reaktsiooniks liberaalsetele ideedele ja varasele kapitalismile. Sotsialistlikud parteid olid enamuses linlaste ühendused, mistõttu maaelu probleemidele ei pööratud tähelepanu – arvati et eraomandus on kõige halva algus (kuna tootmisest võtab osa kogu ühiskond, tuleb toode kogu ühiskonna vahel ära jagada). Loomulikult selline asi maarahvale ei meeldinud. Kommunistlik sotsialism eitab individualismi ja tähtsad pole ka traditsioonid ja religioon. Eitatakse ka rahvuslust. Selle asemel rõhutatakse töölisklassi internatsionaalse koostöö vajadust (kõigi maade proletaarlased ühinege!). See vähendas aga sotsialismi mõju rahvusliku rõhumise all kannatavate rahvaste juures.

Suurt hulka sotsialistlike õpetusi võib jagada kaheks:

- 1) revolutsioonilised voolud, mis taotlesid revolutsioonilisel teel õiglase ühiskonna rajamist;
- 2) reformistlikud voolud, mis panid pearõhu tööliste olukorra parandamisele kapitalismi tingimustes ja nihutasid sotsialistliku ühiskonna rajamise kaugemasse tulevikku.

1840. aastaist saab alguse marksistlik suund sotsialistlikus liikumises. Karl Marxi arvates on inimesed kogu ajaloo vältel jagunenud klassideks – eksploateerijaiks ja eksploateeritavaks. Ajalugu, see on eelkõige klassivõitluse ajalugu. Uusajal kodanlus vs töölisklass. Tootmisvahendeid omav kodanlus maksab varatule töölisklassile vaid niipalju, kui palju läheb vaja elu sees hoidmiseks. Ülejäänuga suurendab kodanlus aga oma varasalve. Marksismi järgi toimub tootmises pidev kapitali kontsentratsioon. Rikkus nii linnas kui maal koondub üha väiksema hulga kätte, ülejäänud vaesuvad aga pidevalt. Protsess lõppeb sotsialistliku revolutsiooniga, kus proletariaat võõrandab nende väheste rikkaste kätte koondunud rikkused. Koos eraomandi kadumisega kaovad ka klassid, klassivõitlus ja riik. Kogu vara ja tootmine muutub ühiseks.

19. sajandi II poolel sai marksism kasvavas sotsialistlikus liikumises kõige mõjukamaks vooluks. Sajandivahetusel hakkasid tooni andma ameti- ja kutseühingud, mis said sotsiaaldemokraatia toeks. 20. sajandi algul tekkis Venemaal bolševism ehk enamlus (tuntud kui ka leninism). Proletariaat on ainult siis võimeline võimu haarama, kuid seda juhib väikesearvuline raudse distsipliiniga revolutsiooniline partei. Leninism kuulutas algusest peale, et demokraatiat ja parlamentaarseid põhimõtteid tuleb tunnustada ainult niivõrd, kui niivõrd need on

töölisklassi ja tema parteile kasulikud. 1917.a. oktoobris said nad seda rakendada. Samaaegselt bolševike võimuletulekuga Venemaal eraldusid üldisest sotsialistlikust joonest kommunistid. Kommunismi jõudmiseks peeti vajalikuks kapitalistliku tootmise arengutaset ning revolutsioon pidi toimuma kõigis arenenud maades enam-vähem samal ajal. Seetõttu leiti, et Nõukogude Venemaa peab omalt poolt kaasa aitama revolutsiooni levitamisele (nt 1. detsember 1924 võimu haaramise katse Tallinnas).

Sotsialism pidi tähendama kogu tootmise maa ja pankade natsionaliseerimist. Sotsialistide mõju suurendas 1929-1933.a. majanduskriis, kui langes üldine majandustase ning kadus usk majanduse isereguleeruvusse. Kui II maailmasõjas räsitud Euroopa hakkas taas kosuma, muutusid sealsed sotsialistid oma maailmavaadetes veelgi mõõdukamateks. Selle pöörde põhjuseks oli eelkõige ühiskonna koosseisu muutumine. Eelmise sajandi sotsialistid tuginesid varatule töölisklassile, 20. sajandil asendus see keskkihtide ja teenistujatega.

Põhimõisted

Kollektivism – inimese olemus ei ole muutumatu, sündimisega kaasa antud, vaid plastiline. Inimest ei saa vaadata väljast poolt gruppi. Inimest mõjutab kogemus, sotsiaalne keskkond jne. Inimese halvad omadused on pärit keskkonnast. Kapitalismi tingimustes toimub võõrandumine (keskkonna mõjul: töö produktist, teistest inimestest, iseendast). **Koostöö** – on kasulik nii majanduse kui moraali mõttes. Kuna inimene on kollektiivne olend, siis on vaja koostööd, mis suurendab kollektiivsust mitte võistlust. **Sotsiaalne klass** – klassisüsteem tuleb kaotada. Klassierinevused on olulisemad kui religioon, rahvus või mõni muu. Klasside eristamise aluseks on omandus. **Võrdsus** – see on tähtsaim mõiste. Marksistide arvates tuleb eraomand kaotada. Sotsiaaldemokraadid aga arvavad, et kapitaliseerumist tuleb piirata. **Ühiskonna omandus** – eraomandi kaotamisel jääb alles ühisomand.

Tuntumad esindajad: Vladimir Lenin, Jossif Stalin, Mao Zedong, Fidel Castro, Anthony Giddens, Tony Blair, Gerhard Schröder, Göran Persson.

Fašism

Mõiste tuleb itaalia keelest fascio kimp, kõrgema võimu tähis. Segu rassismist, totalitarismist ja natsionalismist. Fašismi ja kommunismi ühisosa on totalitarism. Fašism järgib müüti, et üks grupp on üle kõigist teistest. Kogu ühiskond peaks alluma ühele juhile, kes teab, mis on rahvale hea. Rahvusühtsuse propageerimine on keskne komponent. Klassivahedel pole tähtsust, sest kõik toimub rahvuse heaks. Olulised on bioloogilised ja geneetilised kaalutlused – rahvustõug, kehakultuur jne.

Tekkimise põhjused. 20. sajandi 20-30 aastad:

- Saksamaal „käärid“ demokraatliku süsteemi ja rahva hoiakute vahel, mis tulenesid majanduslikest ja poliitilistest kriisidest;
- Versaille rahulepingu alandav toon;
- Oli tekkinud suur alamklass;
- Emotsionaalne ligitõmbavus;
- Puudusid demokraatlikud väärtused ja hoiakud.

Fašismi leidis kõikjal tollases Euroopas, va Tšehhoslovakkias. Fašism on küll 20. sajandi nähtus, kuid ideed põhinevad 19. sajandist, reaktsiooniks liberaalsetele ideedele. Uut tüüpi inimese loomine – oluline ühiskonna tervik ja indiviid kui selle osa.

Nietzsche filosoofial väga suur mõju fašismi kujunemisele. Saksa rass on võrdeline Nietzsche üliinimesega ning peamiseks mureks on see, et ei seguneks teiste rahvastega. Samuti on fašismile avaldanud mõju Darwini olemusvõitluse teooria – loomuliku valiku printsiip. Hitler: sõda on kogu elu muutumatu seadus; võit on tugevate jaoks, nõrgad peavad kaduma. Mussolini – sõda on meestele sama, mis naistele rasedus. Usu, kuuletu, võitle!

Juhi printsiip. Fašism on kriitiline võrdsuse idee suhtes, pooldatakse tugevat hierarhiat. Ühiskond jaguneb kolmeks: **juht**, kelle võimus ja õigsuses ei kahelda; **eliit** (meessoost), keda iseloomustab heroism ja võime end ohverdada; **mass**, kes vajab juhtimist. Juhil on vahetu side rahvaga läbi oma partei. Seetõttu on parlament mittevajalik institutsioon. Kuna fašism eitab individualismi ning üritab võita enda poole töölisklaasi, siis on sarnasus sotsialismiga. Samuti on sarnasusi natsionalismi ja rassismiga: võeti üle šovinism ja ekspansionism – aaria rass on teistest kõrgem ning peab olema maailmas valitsev.

Ideoloogia vormid

Itaalia – fašism põhineb riikluse rõhutamisel. See on seletatav Itaalia enda näite kaudu. 1871 ühendati Itaalia, kuid see ei toonud kaasa ühtsust. Mussolini leidis, et riikluse idee võimaldab kõrvaldada erisused. Sisuks totalitarism – indiviidi allutamine riigile.

Saksamaa – seotud rassi ja rahvuse ideega. Antisemitism ja pseudoteadused rahvustest. Soovitav on, et koos elaksid vaid ühest rassist inimesed (valged on kõrgemad). Inimkond jaguneb bioloogiliste ja geneetiliste omaduste alusel erinevateks rassideks. Rassid jaotatakse: 1) aarialased – kultuuri loojad ja arendajad. 2) rahvad, kes on võimelised kultuuri kandma kuid mitte looma. 3) juudid – kultuuri purustajad.

Natsionalism

Võib öelda, et natsionalismi ei ole järjekindlalt välja töötatud, vaid pigem on see ideede kogum või doktriin. Lisaks on natsionalism aja jooksul pidevalt muutunud ning erinevusi on ka riigiti ja regiooniti. Peamiseks väiteks on siin, et kõik rahvused peaksid ennast ise valitsema ning et rahvuse poliitilised ja kultuurilised piirid peaksid kattuma. Samas on see raskendatud, kuna erinevaid ja kultuure on maailmas 6500 – 8000, riike aga kõigest 200 ümber.

Ajalooline areng

Enne Suurt Prantsuse Revolutsiooni (1789) oli rahvusriik/rahvas ja riik seotud valitsejaga. Pärast SPR-i riigi kontseptsioon muutus, kui enne oli valitseja omand, siis nüüd ei olnud enam kellegi omand. Tekkis kord, kus demokraatia hakkas realiseeruma ning vastanduma aristokraatlikule riigi korrale. 19. sajandi algul hakkas see eriti seoses Napoleoniga levima ka teistesse riikidesse.

Natsionalism jaotub: 1) **positiivne natsionalism** – assimileerib mitmeid rahvusgruppe suuremasse rahvusgruppi, nt Prantsusmaa. 2) **etniline rahvuslus** – levinud Saksamaal ja Ida-Euroopas, kus rahvuslus tekkis rahvaste vastandumise tulemusena imperialistlikule keskvoimule.

19. sajandi lõpul muutus natsionalism massipoliitika osaks. W. Wilsoni poolt välja käidud rahvusliku enesemääramise printsiip (10 punkti - olulisemaks see, et igal rahvusel on õigus oma riigile jne) sai paljude Ida-Euroopa riikide tekkimise aluseks. Natsionalismil peamiselt negatiivse ja regressiivse tähendusega, kuna algselt võideldi vana korra vastu ning tõstati inimese tähtsuse. Natsionalism täitis vaakumi, mille tekitas aristokraatliku riigikorra muutus 19. sajandil. Samas tõi natsionalismi areng kaasa kristluse rolli vähenemise – natsionalismist kui poliitilisest ideoloogiast sai uus religioon.

Põhiprintsiibid

- klassikaline rahvusluse doktriin – aluseks rahvuse suveräänsus ja enesemääramine.
- rahvus on looduslik nähtus – rahvus on ajalooliselt välja kasvanud (isamaa, emakeel, rahvuslik ärkamine).
- rahvust võib defineerida teatud empiiriliste tunnuste kaudu (kultuur, keel jne).
- enesemääramine väljendub selles, et valitsejaks on kaasrahvuslased – see on legitiimsuse aluseks.

Kriitika

- Rahvuse ja riigi piiride kattumine harv ja juhuslik.
- Mitmed empiirilised tunnused on kunstlikult loodud.
- Ka kaasrahvuslaste valitsemine ei pruugi olla hea.

Rohelised

Algus 20. sajandi II poolel seoses mitmete globaalsete probleemide tekkimisega. Roheline liikumine tekkis 1960-ndate osana uutest vasakpoolsetest (kolmas tee). Noored olid pettunud senistes ideoloogiates, püüti leida uusi ideid (feminism, ökologism, Vietnami sõja vastane liikumine). Rohelised parteid ei ole ühe teema parteid – heaoluühiskond, töötus, relvastustamine jne. Ka poliitilisel spektril on neid raske paigutada. Olulisemateks organisatsioonideks on Greenpeace, Friends of the Earth.

Peamised mõisted

- ökoloogia – tuleneb bioloogiast – ökoloogia kui loomade ja taimede keskkonna vahelised seosed. Vastandub ideele, et inimene on looduse keskpunkt ja valitseja – inimene on osa loodusest ja ökosüsteemist. Radikaalsem tiib on süvaökologistid – looduse eesmärgiks pole teenida inimest, vaid inimelu eesmärgiks on tagada looduse säilimine.
- Holism – vastandub mehhanismile (loodus kui masin, mehhanism – uue aja teooria) – loodus on orgaaniline tervik, mida ei saa mõista tema osade kaudu.
- Tehnoloogia ja looduse vastandamine – kui progressi mõista vaid mehhanismi terminites, siis on see purustav. Inimene saab pakkuda vaid teatud know-how'd. Küsimus on know-why? Tuleb leida kompromiss looduse ja inimese vahel.

- Kosmoselaev Maa – maakeral asuvad ressursid on piiratud. Tuleb aru saada ökoloogilistest protsessidest. Kõigil kinnistel süsteemidel (Maa) on tendents laguneda. Energakriis, saastatus, kasvuhooneefekt.
- Kestvus – igasugu poliitika peaks lähtuma kestvuse printsiibist. Seab piirid tarbimisele, et võimalikult vähe kahjustada ökosüsteemi.

Feminism

Ajalooline ülevaade

Eesti puhul – tuleb Nõukogude Liidust. Seadustega olid naised meestega võrdsed. Feministe Eestis vähe, sest teema on meie jaoks piinlik. Läänes aga väga levinud. Ülepingutatud variandid on Skandinaavias ja USAs. Termin tekkis 20. sajandil. Inglise keeles sõna man inimene, seega alaväärtustatakse naist.

Kaks feminismi lainet: 1) 19. saj – 1920 – valimisõiguse saamine (Uus-Meremaa 1893, Eestis I põhiseadus). Levinud algselt USAs ja Suurbritannias. 2) alates 1960-ndatest – feminismi ideoloogia on seotud postmodernismi ideedega. Uuritakse probleeme nagu frustratsioon ja ahistatus, et naised peavad olema kodus.

Osa feminismist muutus radikaalseks ja revolutsiooniliseks. Alates 1960-ndatest pole eesmärgiks naiste poliitiline emantsipatsioon, vaid vabastada naised sotsiaalsest surutisest.

Feminismi printsiibid/teoreetilised lähtekohad:

- erinevuse printsiip – kuigi mehed ja naised on erinevad, ei saa see olla aluseks naiste marginaliseerimisele.
- Identsuse mõiste – sarnasus endaga, erinevus teistest. Osad teoreetikud püüavad identsust eitada (valgustuse teooria), kuid identsus on väga oluliseks osaks feminismist. Feminism ja poolmodernism on kriitiline modernse ühiskonna suhtes, milles inimolemust käsitletakse üldterminites, mille aluseks on mehe olemus. Inimolemus on universaalne, kuid seda iseloomustatakse mehelike omadustega.

Patriarhaalne ühiskonna kriitika:

- Sugu on sama oluline sotsiaalne kategooria kui klass jne.
- Seksism on samasugune rõhumise vorm nagu rassism või kapitalism.
- Isa valitsemine perekonnas ning naise-laste allutavus, taastoodab mehe ülemvõimu ühiskonnas
- Sooline ja vanuseline rõhumine

Feminismi vormid

Erinevus seisneb selles, kuidas probleeme lahendada. Algselt nõuti võrdsust meestega, kuid tekkisid järgmised küsimused: milliste meestega? milles tahetakse võrdsust? Sellest tulenebki jaotus:

Liberaalne feminism – naistel meestega võrdsed poliitilised ja juriidilised õigused. Ühiskonda tuleb korraldada vastavalt mõistuse printsiibile, naisele kuuluvad samad õigused, mis mehele. Ideeliseks allikaks on individualismi printsiip – võrdne positsioon, võrdne kohtlemine. Tegemist on reformistliku ideoloogiaga – mehekesksust ja meeste võimu tuleks korrigeerida. Naised erinevad meestest ning seda tuleks aktsepteerida.

Sotsialistlik feminism – võrdsusest pole mõtet rääkida klasside ebavõrdsuse tingimustes. Naised moodustavad tööjõu reservarmee – kodune töö on sama vajalik kui iga muu töö. 70-ndatel kampaaniad, millega püüti kodutööd väärtustada. Naiste vabanemine saab olla vaid laiema sotsiaalse revolutsiooni produkt. Sooline rõhumine tuleneb isenesest mitte ainult klassidest ja majandusest. Naised täidavad 4 funktsiooni: 1) tööjõu taastootjad 2) laste sotsialiseerijad 3) seksuaalobjektid 4) kaupade tootjad. Naised tuleb vabastada kõikidest neist funktsioonidest, alles siis tekib võrdsus.

Postmodernistlik feminism – liberalistlik feminism on valesti asetatud: naiste eesmärkide definitsioon mehe terminites, naised peaksid vabanema läbi enese realiseerimise naisena. Sugudevaheline erinevus on oluline poliitiline eristusjoon ühiskonnas. Poliitika eksisteerib kõikides elu sfäärides. Patriarhaalsus mõjutab majandust, poliitikat, kultuuri, moraali, religiooni jne. Kõikides alavääristatakse just naist meeste kriteeriumide järgi. Naistele on jäetud vaid passiivne roll ning see surub alla nende tegeliku olemuse.

21. sajandi alguses on enamik suuri ideoloogiaid suuresti oma nägu kaotamas. Toimub kõigi suundade sarnastumine, sageli ei saa erakondade programmide järgi enam otsustada, kas tegu on parem- või vasakpoolse jõuga, mõlemad suunad võtavad üle üksteise ideid, et rahvale enam meeldida.